

شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری:

بررسی وضعیت توانمندی فناوری ایران و ۶۹ کشور دنیا

سید حبیب الله طباطبائی^۱، رضا نقی‌زاده^{۲*}، آرمان خالدی^۳، محمد نقی‌زاده^۴

^۱-استادیار گروه مدیریت صنعتی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران

^۲-دانشجوی دکتری سیاست گذاری علم و فناوری، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده مدیریت و اقتصاد، تهران

^۳-کارشناس ارشد مدیریت تکنولوژی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران

^۴-دانشجو دکترا مدیریت تکنولوژی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران

چکیده

با توجه به اهمیت توانمندی فناوری در رشد اقتصادی و افزایش رفاه کشورها، مقوله ارزیابی توانمندی فناوری از اهمیت ویژه در سالهای اخیر برخوردار شده است. مدل‌های بین‌المللی متنوعی در ارتباط با ارزیابی توانمندی فناوری تاکنون طراحی و معرفی شده‌اند. با توجه به ویژگی ذاتی شاخص‌های ترکیبی که نقص‌هایی را در بردارد در این تحقیق سعی شده است تا با در نظر گرفتن تجربیات موجود در سایر مدل‌های معتبر بین‌المللی، شاخص ترکیبی جدیدی در زمینه ارزیابی توانمندی فناوری معرفی شود تا بتواند به شکل بهتری توانمندی فناوری‌های کشورها را در ابعاد مختلف مورد سنجش قرار دهد. همچنین سعی شده تا با ارائه وزن‌های منطقی ناشی از بکارگیری روش تحلیل عاملی، بتوان شاخصی کاربردی‌تر را برای کشورهای مختلف به خصوص کشورهای در حال توسعه که عموماً از توسعه نامتوازن رنج می‌برند، طراحی نمود. در این تحقیق ۱۷ شاخص بر اساس فرآیندی مشخص از میان ۳۷ شاخص معتبر بین‌المللی در زمینه توانمندی فناوری انتخاب شد. در ادامه بر اساس تحلیل عاملی از داده‌های موجود در زمینه شاخص‌های انتخاب شده، ۱۷ شاخص در سه بعد قرار گرفتند و به ابعاد و شاخص‌ها، وزن‌های مشخصی اختصاص یافت. در نهایت بر اساس ترکیب شاخص‌های مذکور در سه بعد بدست آمده، شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری ایجاد گردید و توانمندی فناوری ۶۹ کشور دنیا به همراه ایران مورد بررسی قرار گرفت. در این ارزیابی ایران با وجود دارا بودن وضعیت نسبتاً مناسب در ابعاد زیر ساخت توسعه فناوری و توانمندی نوآوری، در بعد کیفیت سرمایه‌گذاری با مشکلات جدی مواجه است. در نهایت باید اشاره نمود که شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری، توانایی‌های جدیدی را در کنار سایر شاخص‌های بین‌المللی به مبحث ارزیابی توانمندی فناوری می‌افزاید.

کلیدواژه‌ها: توانمندی فناوری، پایش جهانی توانمندی فناوری^۱، شاخص ترکیبی^۲

۱- مقدمه

اشاره ندارد بلکه بر مفاهیمی همچون بهره‌برداری تجاری از فناوری نیز متمرکز است. در همین زمینه کیم [۲] سه بعد توانمندی فناورانه را شامل موارد توانمندی تولیدی، توانمندی سرمایه‌گذاری، توانمندی نوآوری می‌داند. مفهوم توانمندی فناوری در مطالعات زیادی مورد استفاده قرار گرفته است [۳]. اگرچه اصولاً این تجزیه و تحلیل‌ها برای بنگاه‌ها، مطرح گردیده بود اما در مورد صنایع و کشورها نیز به کار گرفته شد. سانجایا لال [۴] در پیمایشی بر سه جنبه توانمندی فناورانه ملی تاکید می‌کند. موضوعات مورد اشاره وی شامل موارد ذیل می‌شود:

یکی از اجزاء اساسی و مهم در رشد اقتصادی و رفاه کشورهای دنیا، توانمندی فناوری کشورهاست [۱]. از این‌رو کشورهای مختلف دنیا در تکاپوی افزایش سطح توانمندی فناورانه خود هستند. توانمندی فناوری را می‌توان کاربرد کارآمد دانش فناورانه در راستای خلق، کاربرد، انتشار، پذیرش و تغییر فناوری‌های موجود تعریف نمود [۲]. این مفهوم تنها به تحقیق و توسعه سازمان یافته در کشورهای توسعه‌یافته

*- نویسنده عهده‌دار مکاتبات: rezanaghizadeh@yahoo.com

قوت وضعف کشورشان را شناخته و از فرصت‌های فناوری بهره گیرند و در نهایت اثر بخشی سیاستها را بررسی نمایند.

III. به عنوان ورودی برای استراتژی‌های بنگاه‌ها: مدیران از مطالعات نوآوری برای درک بهتر از پیشرفتهای فناورانه، به‌خصوص جهت افزایش نفوذ در بازارهای رقابتی داخلی و بین‌المللی استفاده می‌کنند. داده‌های مربوط به توانمندی فناوری کشورها این فرصت را به شرکت‌ها می‌دهد تا درک کنند که کدام شرکت در کشور ویژه‌ای می‌تواند توسعه یابد و فعالیتهای نوآورانه خود را عملی نماید.

توجه ویژه این تحقیق نیز بر ایجاد شاخص ترکیبی جدید با توجه به تجربیات مختلف در زمینه ارزیابی توانمندی‌های فناوری می‌باشد. در سالهای اخیر تلاشهای گسترده‌ای در زمینه ارزیابی توانمندی فناوری کشورها در سطح بین‌المللی صورت گرفته و مدل‌های مختلفی برای سنجش سطح توانمندی فناورانه در سطح ملی طراحی شده‌اند که از آن جمله می‌توان به شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد، شاخص عملکرد رقابتی صنعتی یونیدو، شاخص دستیابی به فناوری یو ان دی پی، شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی، شاخص توانمندی فناوری آرکو، شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند و سایر موارد مرتبط اشاره نمود.

شاخص ترکیبی جدیدی که در این تحقیق برای اولین بار در سطح جهانی معرفی می‌شود، شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری می‌باشد که نتایج آن در قالب گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری در سال ۲۰۰۹ توسط انجمن مدیریت تکنولوژی ایران منتشر گردیده است [۹]. شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری، به کشورها این امکان را می‌دهد تا خود را با سایر کشورها مورد مقایسه قرار داده و از آن طریق بتوانند سیاست‌های مناسب‌تری را به مرحله اجرا بگذارند. عناصر مختلفی در تعیین میزان توانمندی فناورانه یک کشور مؤثر می‌باشد و در این بین یک شاخص کلی می‌تواند به شکل ساده‌تری یک پایش را نسبت به شاخص‌های مختلف انجام دهد. در طراحی شاخص پایش توانمندی فناوری چند نکته اساسی مورد نظر قرار گرفته است:

- توانایی جمع‌آوری منابع مالی و استفاده مؤثر از آنها
- مهارت‌ها نه فقط شامل آموزش‌های عمومی بلکه همچنین شامل شایستگی‌های فنی و مدیریت ویژه
- و آنچه وی آن را تلاش فناورانه ملی می‌خواند که مرتبط با متغیرهایی همچون تحقیق و توسعه، پتنت، و پرسنل فنی بود.

وی همچنین توانمندی فناورانه ملی را تنها وابسته به تلاش‌های فناورانه داخلی ندانسته، بلکه بخشی از آن را ناشی از فناوری‌های کسب شده از خارج از طریق واردات ماشین‌آلات و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی می‌دانست. این بحث وی، عملاً از تئوری رشد جدید که بیان می‌کرد کشورهای کوچک جهت نوآوری با مشکل مواجه‌اند و برای رفع آن وابسته به تجارت آزاد و حرکت به سمت جریان‌های مالی بین‌المللی جهت حل معضلات خود می‌باشند، پشتیبانی می‌نمود [۵،۶]. لال همچنین تمایزی را میان توانمندی فناورانه واقعی و اثرات اقتصادی آن بر می‌شمرد. وی این اثرات را همچنین وابسته به مشوق‌هایی که کارگزاران اقتصادی در اثر تصمیمات سیاسی و حاکمیتی و یا سیستم نهادی که با آن روبرو هستند، مرتبط می‌داند. لذا توانمندی‌های اجتماعی و فناوری در فرآیند توسعه بایستی با یکدیگر در تعامل باشند [۴].

همان‌گونه که اشاره شد اثرات انکارناپذیر توانمندی فناوری بر رشد اقتصادی و رفاه کشورها موجب توجه ویژه به این مقوله چه در سطح ملی و چه بنگاهی شده است. مطمئناً در راستای افزایش توانمندی‌های فناوری، سیاست‌گذاران و مدیران کشورها باید دیدی مناسب و صحیح از وضعیت توانمندی فناوری خود و سایر کشورها داشته باشند. به خصوص با توجه به جهانی شدن تلاش‌های فناورانه داشتن درک صحیح از وضعیت توانمندی فناوری خود و سایر کشورها امری ضروری تلقی می‌شود.

در همین راستا سه ویژگی برای جمع‌آوری سیستماتیک داده‌های مرتبط با توانمندی فناوری کشورها ذکر می‌شود [۷،۸]:

- I. تحلیل‌های نظری: شاخص‌های نوآوری می‌توانند موجب گسترده شدن آگاهی‌ها نسبت به تغییرات فناورانه و آزمایش تئوری‌های نوآوری شود.
- II. منبع اطلاعات برای سیاست‌گذاری‌های دولتی: سیاست‌گذاران نیازمند ارزیابی و مقایسه کشور خود با سایر کشورها هستند تا ازین طریق بتوانند نقاط

از تجربیات آنها به شاخص ترکیبی جامع تر دست یافت. مدل های مورد بررسی شامل شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد [۱۰، ۱۱]، شاخص عملکرد رقابت صنعتی یونیدو [۱۲، ۱۳، ۱۴]، شاخص دستیابی به فناوری یون دی- پی [۱۵]، شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی [۱۶، ۱۷]، شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸]، شاخص توانمندی فناوری آرکو [۱] می باشد.

مدل های مذکور مانند همه شاخص های ترکیبی، دارای نقاط قوت و ضعفی می باشند. در شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد [۱۰، ۱۱]، تمرکز اصلی بر موضوع رقابت پذیری اقتصادی است و بدین جهت به مباحث مرتبط با توانمندی فناوری به عنوان مباحثی حاشیه ای و تنها از ابعاد محدودی پرداخته است. شاخص عملکرد رقابت صنعتی یونیدو [۱۲، ۱۳، ۱۴]، نیز به علت پوشش تعداد زیادی از کشورها، تعداد کمی شاخص را برای ارزیابی توسعه صنعتی مد نظر قرار داده است و همچنین تمرکز بر توانمندی های فناوریانه ندارد. همچنین در این شاخص وزن دهی ها به شکلی بسیار ساده و به طور مساوی می باشد که تبیین کننده وضعیت واقعی کشورها نمی باشد. شاخص دستیابی به فناوری یون دی پی [۱۵] نیز با مشکلاتی چون تعداد کم شاخص ها (بررسی ۸ شاخص در ۴ بعد)، وزن دهی ساده به شاخص ها و در نظر گرفتن تعداد کمی از ابعاد توانمندی فناوریانه روبرو است. البته این شاخص ویژه ارزیابی توانمندی فناوریانه می باشد ولی به علت ضعف هایی که این شاخص داشت بار دیگر توسط یون دی پی مورد بررسی قرار نگرفت. شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی [۱۶، ۱۷]، مشابه شاخص رقابت پذیری جهانی، شاخصی برای ارزیابی های اقتصادی است و کمتر به مقوله توانمندی فناوری تمرکز نموده است. اما دو شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸] و توانمندی فناوری آرکو [۱] دو شاخص مرتبط با ارزیابی توانمندی فناوریانه کشورها می باشند. در شاخص توانمندی فناوری آرکو [۱]، ۸ شاخص در سه بعد و با وزن های مساوی مورد بررسی قرار می گیرد که تعداد کم شاخص ها و وزن دهی مساوی مطمئناً از مشکلات این مدل قلمداد می شود. شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸] نیز ۸ شاخص را در سه بعد مورد بررسی قرار می دهد که وزن های زیر شاخص های در هر بعد مساوی است. این شاخص نیز از ضعف وزن دهی و ارزیابی

- تمرکز بر شاخص هایی که تا حد امکان ابعاد بیشتری از توانمندی فناوریانه یک کشور را مورد سنجش قرار دهند
- قابل استفاده بودن برای کشورهای مختلف فارغ از میزان توسعه یافتگی آنها
- پوشش تعداد مناسبی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه.
- در نظر گیری وزن منطقی برای شاخص ها.

شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری سعی کرده است که رابطه ای منطقی میان تعداد کشورها و تعداد شاخص های در نظر گرفته شده در مدل برقرار نماید. با توجه به این مسأله که هر چه تعداد شاخص های پایش توانمندی افزایش می یابد بالتبع تعداد کشورهایی که نمره آنها قابل محاسبه است کمتر می شود، لزوم ایجاد ارتباطی منطقی بین تعداد شاخص ها و تعداد کشورها ضروری قلمداد می شود. همچنین شاخص مذکور علاوه بر پوشش نیازمندی های کشورهای توسعه یافته به علت ارائه ساختار منطقی در ارائه وزن به شاخص ها، این امکان را برای کشورهای در حال توسعه که عموماً از توسعه نامتوازن رنج می برند فراهم می سازد تا درک دقیق تری از جایگاه خود در سطح فناوری جهانی داشته باشند.

بخش بعدی مقاله به بیان مدل های مرتبط با ارزیابی توانمندی فناوری و شاخص های مورد نظر برای ارزیابی که در این تحقیق مورد توجه ویژه بودند، می پردازد. در بخش سوم متدولوژی تحقیق تشریح می شود و در بخش چهارم به بیان شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری پرداخته می شود. در بخش پنجم، رتبه ۷۰ کشور دنیا بر اساس شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری در سه دسته اقتصادهای بزرگ، متوسط و کوچک بیان می شود. در نهایت نیز وضعیت ایران در شاخص پایش توانمندی فناوری بررسی شده است.

۲- مدل های ارزیابی توانمندی فناوریانه و دسته بندی

شاخص ها

مدل ها و چارچوب های مختلفی مرتبط با ارزیابی توانمندی فناوریانه در جهان مورد توجه قرار گرفته است. به همین جهت در مدل پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹ سعی شده که برخی از مهمترین این مدل ها بررسی شود تا بتوان با استفاده

شاخص	تعداد شاخصها	تعداد ابعاد	وزن دهی	به طور مستقیم مرتبط با ارزیابی توانمندی فناوریانه
شاخص عملکرد رقابت صنعتی یونیدو [۱۴]	۶	۴	مساوی و بر اساس نظر متخصصین	خیر
شاخص دستیابی به فناوری یو ان دی پی [۱۵]	۸	۴	مساوی و بر اساس نظر متخصصین	بلی
شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد [۱۰،۱۱، ۱۰،۱۱]	۱۱۹	۱۲	در سال ۲۰۰۴ مساوی و بر اساس نظر متخصص ولی در گزارش سال ۲۰۰۸-۲۰۰۹ بر اساس روش آماری رگرسیون	خیر
شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی [۱۶]، [۱۷]	۱۰۹	۴	مساوی و بر اساس نظر متخصصین	خیر
شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸]	۸	۳	مساوی و بر اساس نظر متخصصین	بلی
شاخص توانمندی فناوری آرکو [۱]	۸	۳	مساوی و بر اساس نظر متخصصین	بلی

همچنین با بررسی مدل های ذکر شده و برخی شاخص های مربوط به گزارش توسعه جهانی بانک جهانی سال ۲۰۰۹ [۱۹] و گزارش های سازمان ملل چون گزارش سرمایه گذاری جهانی در سال ۲۰۰۸ [۲۰]، ۳۷ شاخص که مستقیماً با توانمندی فناوری در ارتباط است، شناسایی شدند. این شاخص ها به طور کلی در ۱۰ دسته کلی در جدول شماره ۲ ذکر شده اند. البته ۱۲ شاخص از ۳۷ شاخص مربوط به شاخص های پیمایشی گزارش رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد است که به علت تفاوت ذاتی آن با سایر شاخص ها در دسته بندی جدول ۲ و مجموعه شاخص های

تعداد کمی از شاخص ها و ابعاد توانمندی فناوری برخوردار است. در نهایت با کلیتی که از شاخص های مذکور بیان شد می توان به این نتیجه رسید که شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد [۱۰،۱۱]، شاخص عملکرد رقابت صنعتی یونیدو [۱۲،۱۳،۱۴] و شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی [۱۶]، به طور ویژه به مباحث توانمندی فناوری نمی پردازند و سعی در ارزیابی توانمندی فناوریانه کشورها ندارند. به همین جهت با وجود ارائه شاخص های مهمی در زمینه توانمندی فناوری، از جامعیت لازم برای تعیین توانمندی فناوریانه کشورها برخوردار نیستند. همچنین در شاخص های دستیابی به فناوری یو ان دی پی [۱۵]، ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸] و توانمندی فناوری آرکو [۱] با وجود اینکه این شاخص ها به طور ویژه به مقوله ارزیابی توانمندی فناوری کشورها می پردازند ولی از بررسی تعداد کم شاخص ها و ابعاد توانمندی فناوری و همچنین وزن دهی مساوی رنج می برند که فی الواقع تبیین کننده واقعی وضعیت توانمندی فناوری کشورها نمی باشد. به همین جهت باید سعی شود تا شاخصی با تعداد شاخص ها و ابعاد بیشتر برای ارزیابی توانمندی فناوری کشورها ایجاد گردد. همچنین در این شاخص باید سعی شود که وزن دهی های دقیق تری بر پایه اطلاعات آماری صورت گیرد و وزن دهی های مساوی و بر پایه نظرات شخصی کمتر مورد استفاده قرار گیرد. در شاخص پایش توانمندی فناوری نیز سعی شده است تا نسبت به بهبود شاخص ارزیابی کننده توانمندی فناوری کشورها اقدام شود و تلاش شود تا شاخص ها و ابعاد متنوع تری از توانمندی فناوری به همراه وزن دهی های منطقی تر از شاخص ها و ابعاد بر اساس اطلاعات آماری ارائه شود تا بدین سبب ضمن ارزیابی دقیق تر از وضعیت توانمندی فناوری کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه که از توسعه نامتوازن رنج می برند، بتوان ابعاد و ویژگی های بیشتری از توانمندی فناوری کشورها را مورد بررسی قرار داد. جدول ۱ نمایانگر ویژگی کلی شاخص های مورد بررسی می باشد.

جدول ۱) ویژگی های کلی شاخص های مورد بررسی

انتخاب شده جهت ارزیابی توانمندی فناوری مورد استفاده. قرار نگرفته است.

جدول ۲) دسته بندی شاخص ها در مدل های ارزیابی توانمندی فناوری

شاخص رقابتی جهانی مجمع جهانی اقتصاد	شاخص رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد	شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند	شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی	شاخص توانمندی فناوری آرکو	شاخص دستیابی به فناوری یو ان دی پی	شاخص ترکیبی عملکرد رقابتی صنعتی	دسته شاخصها	
✓	✓	✓	✓	✓	✓		شاخص های مرتبط با پتنت	۱
✓	✓		✓	✓	✓		شاخص های مرتبط با تحصیلات عالی	۲
✓	✓		✓	✓			شاخص های مرتبط با کامپیوتر و اینترنت	۳
✓	✓		✓	✓	✓		شاخص های مرتبط با نفوذ تلفن و موبایل	۴
✓	✓				✓	✓	شاخص های مرتبط با سهم صادرات صنایع با فناوری بالا و متوسط از کل صادرات و ارزش افزوده آنها	۵
	✓		✓	✓			شاخص های مرتبط با مصرف الکترونیکی	۶
	✓		✓	✓	✓		شاخص های مرتبط با سالهای تحصیل و نرخ با سوادی	۷
			✓	✓			شاخص های مرتبط با مقالات علمی	۸
			✓	✓	✓		سرانه تولید ناخالص داخلی	۹
			✓	✓			شاخص های مرتبط با تحقیق و توسعه	۱۰

۳- روش شناسی تحقیق

همانگونه که در بخش های قبلی مقاله ذکر شد، مدل های مختلفی در زمینه سنجش توانمندی فناوری وجود دارد. همچنین شاخص های مختلفی برای سنجش ابعاد مختلف توانمندی فناوری وجود دارد که سنجش همه آنها در حال حاضر امری غیرممکن است. در ایجاد یک شاخص ترکیبی ارزیابی توانمندی فناوری، باید علاوه بر سنجش شاخص های مختلف که ابعاد متفاوتی از فناوری را می سنجد به محدودیت داده های موجود در کشورها به خصوص کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته نیز توجه نمود. ایجاد تعادل میان تعداد شاخص های مورد بررسی و کشورهایی که داده های مورد نیاز را دارند، امری بسیار مهم است. در مدل پایش جهانی توانمندی فناوری نیز سعی شد به این موضوع توجه ویژه شود. در این مدل سعی شد شاخص برای حداقل ۶۰ کشور دنیا قابل ارزیابی باشد. خوشبختانه با توجه به مراحل که در انتخاب شاخص ها صورت گرفت ۷۰ کشور دنیا در این مدل قابل ارزیابی گشتند. از میان ۳۷ شاخص مورد نظر جهت ارزیابی توانمندی فناوری با انجام فرآیند غربال شاخص ها، ۱۷ شاخص در نهایت جهت ایجاد شاخص

ترکیبی پایش توانمندی فناوری مورد استفاده قرار گرفتند. یکی از وجوه تمایز اصلی تحقیق حاضر با تحقیقات گذشته، استفاده از روش تحلیل عاملی با چرخش واریانس، برای دستیابی به یک چارچوب و مدل مناسب ارزیابی توانمندی فناوری بر اساس شاخصهای موجود می باشد. در انتها نیز شاخص پایش توانمندی فناوری برای ۷۰ کشور دنیا محاسبه و نتایج آن در قالب گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹ توسط انجمن مدیریت تکنولوژی ایران منتشر گردید. به طور کلی مراحل تحقیق در شکل ۱ اشاره شده است.

نظر قرار نگرفت، ۱۷ شاخص جهت ارزیابی نهایی انتخاب شدند که در جدول ۳ شاخصهای انتخاب شده به همراه ویژگی های مختصری از آن ذکر گردیده است. نحوه تعریف شاخص و جمع آوری داده مطابق با منبعی است که مقدار شاخص از آن اخذ شده است. همچنین بیان این نکته ضروری است که پنل متخصصان شامل متخصصانی بود که در ارزیابی توانمندی فناورانه کشورها دارای تجربه و کار عملی بودند. شاخص های مذکور برای ۷۰ کشور دنیا قابل ارزیابی می باشد که البته بعضی کشورها که ۲ مورد از شاخص ها را ندارند سعی شده است از پیش بینی جهت معرف آن شاخص برای آن کشور استفاده شود.

۳-۲ جمع آوری و نرمال سازی داده ها

اصولاً یکی از مراحل مهم انجام تحقیق مرحله جمع آوری داده ها می باشد، زیرا که تحلیلهای بعدی در تحقیق براساس آن داده ها صورت می گیرد، لذا در این مرحله باید داده های معتبر مورد استفاده قرار گیرد. از این رو در این تحقیق برای جمع آوری اطلاعات در مورد شاخصها برای کشورهای مختلف از گزارشات بین المللی که سالانه به وسیله سازمان ملل متحد، بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد و سازمان ثبت پتنت آمریکا منتشر می شود، استفاده شد. علاوه براین با توجه به این نکته که شاخصهای این مدل دارای واحدهای اندازه گیری متفاوتی بودند، لذا برای ترکیب این شاخصها ابتدا براساس فرمول زیر نرمال سازی شدند:

$$Y_{ij} = \frac{X_{ij} - X_j}{\sigma_j}$$

که در این فرمول؛ Y_{ij} نرمالایز شده شاخص j برای کشور i ، X_{ij} مقدار واقعی شاخص j برای کشور i ، X_j میانگین شاخص j برای همه کشورها و σ_j انحراف معیار شاخص j برای همه کشورها می باشد.

مطالعه مدل ها و شاخص های مرتبط با توانمندی

استخراج شاخص های موجود در مستندات مطالعه

غربال شاخص ها

انجام تحلیل عاملی بر روی داده ها

مشخص شدن وزن شاخص ها و عوامل

ارائه شاخص ترکیبی، پایش جهانی توانمندی فناوری

انتشار گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹

شکل (۱) روند تحقیق

۳-۱ غربال شاخص ها

غربال شاخص ها از میان تعداد زیادی از شاخص ها امری مهم در ارزیابی توانمندی فناوری است. در مدل های بین المللی عموماً این فرآیند از طریق نظر متخصصان انجام می گیرد و وزن دهی نیز بر اساس فرآیند قضاوتی ذهنی^۱ می باشد [۲۱]. در این تحقیق جهت غربال شاخص ها سعی گردید از یک فرآیند شش مرحله ای استفاده شود تا ضمن ارزیابی ابعاد متنوعی از توانمندی فناوری بتوان توانمندی فناوری کشورها بیشتری را به خصوص در کشورهای در حال توسعه سنجید. به همین جهت غربال شاخص های مذکور جهت دستیابی به شاخص های نهایی ۶ مرحله زیر طی شد:

- I. شاخص ها در یکی از مدل ها یا گزارشات بین المللی معتبر موجود باشند.
- II. داده های آنها از ۲۰۰۵ به بعد موجود باشند.
- III. تعداد مناسبی از کشورها را تحت پوشش قرار دهد (تأکید بر حداقل ۶۰ کشور دنیا بود).
- IV. مورد تأیید پنل متخصصان حاضر در تیم پروژه قرار گیرد.
- V. ابعاد متنوع فناوری را تا حد امکان بسنجد (با نظر پنل متخصصان).
- VI. حتی الامکان در مورد کشورهای در حال توسعه داده ها قابل جمع آوری باشد.

بر اساس موارد بالا و ذکر این نکته که برخی شاخص های مناسب نیز به جهت پیمایشی بودن آنها در مدل جاری مورد

جدول ۳) شاخص های نهایی مدل پایش جهانی فناوری به همراه مختصری از ویژگی های آن

شاخص	ویژگی مختصری از شاخص	شاخص
۱ نرخ ناخالص ثبت نام در تحصیلات عالی	از آنجایی که در توسعه فناوری و افزایش سطح توانمندی فناوری مهارت های انسانی تاثیر بسزایی دارند. این شاخص برای سنجش سطح توانمندی نیروی انسانی طراحی شده است. تحصیلات عالی در اقتصاد دانش بنیان امروزی به جهت بهره گیری، استفاده و تطابق با فناوری های نوین از اهمیتی ویژه برخوردار است.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۲ سرانه مصرف الکترونیسته	این شاخص نمایانگر بخشی از زیر ساخت های فیزیکی در یک کشور جهت توسعه فناوری و صنعتی می باشد که با میزان رشد اقتصادی کشورها چه در مقایسه با یکدیگر و چه در مراحل مختلف توسعه یک کشور دارای همبستگی است و به ویژه به علت اینکه یکی از پیش نیازهای استفاده از فناوری های جدید است، مهم است [۱۵].	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۳ تعداد مقالات علمی	این شاخص نشان دهنده میزان خروجی تلاشهای محققان و دانشمندان فعال و همچنین به صورت تقریبی میزان انتشار علم و فناوری در یک کشور را نشان می دهد. مقالات علمی یکی از منابع مهم در دانش صریح است [۸].	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۴ سرانه تعداد کاربران اینترنت	اینترنت یک زیرساخت اساسی نه تنها برای اهداف تجاری است، بلکه برای کسب دانش نیز ضروری است [۶] و بنابراین این شاخص در سنجش زیرساخت های لازم در یک کشور نقش دارد.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۵ سرانه تعداد خطوط تلفن و موبایل	علاوه بر اینکه به عنوان یک عنصر مهم جامعه شهری شناخته شده است، یک زیر ساخت برای اهداف تجاری است. همچنین این شاخص یکی از ابزارهای مهم اندازه گیری توسعه فناوری های قدیمی است [۱۵].	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۶ سرانه تولید ناخالص داخلی	میزان زیرساخت های لازم برای حمایت اقتصاد و فعالیتهای تحقیقاتی بوسیله این شاخص اندازه گیری می شود. همچنین این شاخص می تواند وضعیت اقتصادی یک کشور را نیز نشان دهد. بر اساس گفته فورمن و همکاران سرانه تولید ناخالص داخلی نه تنها برای تمام کشورها محاسبه می شود، بلکه به طور غیر مستقیم انباشت دانش را در اقتصادها ارزیابی می کند [۲۲].	گزارش رقابت پذیری جهانی منتشر شده توسط مجمع جهانی اقتصاد در سال ۲۰۰۸ [۱۰]
۷ سرانه تعداد محققان فعال در حوزه تحقیق و توسعه (میلیون نفر)	این شاخص برای نشان دادن توانایی جمعیت یک کشور جهت استفاده از دانش موجود و مرتبط برای حل مشکلات، بهبود وضعیت اقتصاد و انجام تحقیق است.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۸ هزینه آموزش	با توجه به نقش مهم آموزش در توسعه کشورها و افزایش درآمد کشورها، میزان هزینه کرد کشورها در آموزش نمایانگر اهتمام این کشورها در راستای توسعه زیرساخت های انسانی توسعه فناوری است، لذا سنجش این شاخص می تواند به نوعی نمایانگر زیرساخت های لازم جهت توسعه فناوری در کشورها است.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۹ نرخ با سوادی	آموزش و کسب دانش و مهارتهای استدلالی عمومی از ارکان مهم توسعه هر کشور در حوزه فناوری می باشد. همچنین افزایش سطح دانش، توانایی پذیرش ایده های جدید را افزایش داده و نگرشها به سوی کار و جامعه را تغییر می دهد.	گزارش توسعه انسانی یونان دی بی در سال ۲۰۰۷ [۲۳]
۱۰ سرانه کامپیوتر شخصی	این شاخص که به نوعی مرتبط با زیرساخت های فناوری اطلاعات و ارتباطات در هر کشوری می باشد، به عنوان یکی از ورودی های نوآوری و کارآفرینی در ارزیابی کشورهای مختلف مورد توجه است.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۱۱ تعداد پتنت ثبت شده در اداره ثبت پتنت آمریکا	بسیاری از مطالعات پیشرو در تعیین نوآوری از این شاخص به عنوان نماد خروجی نوآوری استفاده می کنند [۲۲، ۲۴، ۲۵، ۲۶].	اداره ثبت پتنت ایالات متحده در سال ۲۰۰۸ [۲۷]
۱۲ تعداد پتنت های ثبت شده در اداره پتنت هر کشور	از آنجا که در پتنت های اداره ثبت پتنت آمریکا ممکن است به دلیل بعضی مسائل (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی) تصویر زیاد روشنی از خروجی نوآوری در یک کشور نشان ندهد، از این شاخص استفاده می شود.	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۱۳ سهم ارزش افزوده تولیدی صنایع با فناوری بالا و متوسط	سهم ارزش افزوده صنایع با فناوری بالا و متوسط از کل ارزش افزوده هر کشوری نشاندهنده میزان توسعه یافتهگی کشورها از لحاظ علم و فناوری است، لذا بررسی این شاخص برونرادی فناوری مهم می نماید.	گزارش توسعه صنعتی یونیدو در سال ۲۰۰۹ [۱۴]
۱۴ نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به تولید ناخالص داخلی	این شاخص معیاری مستقیم برای سنجش میزان سرمایه گذاری در فعالیت های تحقیق و توسعه را نشان می دهد و همچنین نشان دهنده اهمیتی است که یک کشور برای فعالیتهای تحقیق و توسعه قائل است. با وجود تاکید بر عوامل دیگر، نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به تولید ناخالص داخلی هنوز هم موثرترین شاخص بررسی نوآوری در کشورهای در حال توسعه است [۲۲].	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۱۵ سهم صادرات صنایع با فناوری بالا	این شاخص نشاندهنده توانایی سیستم اقتصادی ملی یک کشور برای رقابت در بازارهای بین المللی در صنایع با فناوری بالا است. صادرات فناوری های بالا نمایانگر تغییرات فناورانه یک کشور است [۲۲].	شاخص های توسعه جهانی منتشر شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۰۹ [۱۹]
۱۶ سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به داخل	این شاخص درجه آزادی اقتصادی یک کشور را می سنجد.	گزارش سرمایه گذاری جهانی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۸ [۲۰]
۱۷ سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به بیرون	این شاخص میزان توانایی فناوری یک کشور در زمینه انتشار فناوری را می سنجد و همچنین میزان توانایی یک کشور در زمینه انتقال فناوری به دیگر کشورها را می سنجد.	گزارش سرمایه گذاری جهانی سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۸ [۲۰]

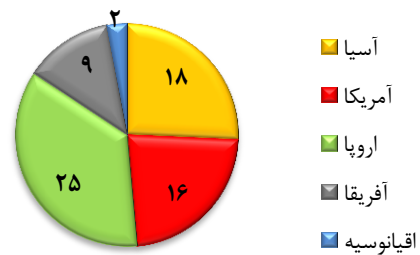
آن برای وزن دهی و دسته بندی شاخص ها استفاده شده است. از مزایای روش تحلیل عاملی برای تشکیل شاخص های ترکیبی در حوزه توانمندی فناوری می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- I. از طریق روش تحلیل عاملی بکار گرفته شده در این تحقیق می توان ساختار زیر بنایی مجموعه نسبتا بزرگی از متغیرها را بدست آورد.
- II. در روش تحلیل عاملی بکار رفته در این تحقیق هیچ تئوری اولیه ای فرض نشده و پیش فرض اولیه آن است که هر متغیری ممکن است با هر عاملی ارتباط داشته باشد. در نتیجه دخالت پیش فرض های محققان در رتبه بندی کشورها حداقل می شود.
- III. می توان رتبه نهایی را با همبستگی بالا از طریق تعداد معدودی از شاخص ها که با وزن بالا در هر بعد نمایانگر واقعی آن بعد می باشند، ارزیابی نمود.
- IV. این روش شاخصها را در زیر مجموعه عوامل مختلف دسته بندی می کند که هیچ یک از روشهای دیگر چنین قابلیت را دارا نمی باشند [۲۸، ۲۹].

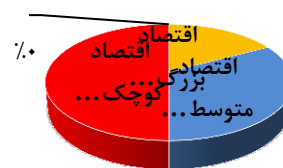
بنابراین در این تحقیق برای دسته بندی و وزن دهی شاخصها از روش تحلیل عاملی استفاده شده است. برای انجام تحلیل عاملی مدل های مختلف مانند تحلیل مؤلفه های اصلی^۳، تحلیل عاملی مشترک، تحلیل عاملی بیشینه درست نمایی و سایر روشها [۳۰] وجود دارد. در این تحقیق با توجه به ویژگی روش تحلیل مؤلفه های اصلی و تاکید گزارش های بین المللی مختلف [۲۸، ۲۹] بر این نکته که روش مناسب برای ایجاد یک شاخص ترکیبی روش تحلیل مؤلفه های اصلی می باشد، روش تحلیل مؤلفه های اصلی مورد استفاده قرار گرفت. در مورد چرخش عاملها روش های متفاوتی مانند واریماکس^۴، کواریماکس^۵، اکواریماکس^۶ وجود دارد که هدف همه آنها دستیابی به الگوی ساده و قابل فهم در مورد بار عاملی متغیرهای مختلف می باشد [۲۸]. در این تحقیق از آنجایی که روش چرخش واریماکس معمول ترین روش مورد استفاده بوده [۲۹] و توافق بیشتر متخصصان تحلیل عاملی بر این است که کارآمدترین شیوه است [۳۱] از چرخش واریماکس استفاده شده است. هدف از چرخش واریماکس، رسیدن به ساختار ساده با متعامد نگه داشتن محورهای عاملی

در شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری در سال ۲۰۰۹، هفتاد کشور از قاره های مختلف مورد سنجش و پایش قرار گرفته اند. شکل ۲ سهم هر قاره از کشورهای مورد بررسی را نشان می دهد.

همچنین کشورها در پایش جهانی توانمندی فناوری بر اساس شاخص تولید ناخالص داخلی به سه دسته کشورهای با اقتصاد بزرگ، متوسط و کوچک تقسیم می شوند. اقتصادهای بزرگ دارای تولید ناخالص داخلی بالای ۱۰۰۰ میلیارد دلار می باشند. کشورهای با اقتصاد متوسط تولید ناخالص داخلی بین ۱۰۰۰ میلیارد دلار و ۲۰۰ میلیارد دلار را دارا هستند و کشورهای با اقتصاد کوچک دارای تولید ناخالص داخلی زیر ۲۰۰ میلیارد دلار می باشند. بر اساس دسته بندی کشورها به اقتصاد بزرگ، متوسط و کوچک توزیع کشورها مطابق شکل ۳ می باشد.

شکل ۲) سهم قاره های مختلف از کشورهای مورد بررسی در گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹

شکل ۳) سهم اقتصادهای مختلف در گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹

۳-۲ تحلیل عاملی^۱

در سال های اخیر تلاشهای فراوانی برای بررسی رویکردهای مختلف وزن دهی به زیرشاخصهای دخیل در یک شاخص ترکیبی مانند تحلیل پوششی داده ها^۲، فرایند تحلیل سلسله مراتبی و روش های قضاوتی ذهنی صورت گرفته است. در این تحقیق از روش تحلیل عاملی به دلیل مزایایی منحصر به فرد

3- Principal components analysis
4- varimax
5- Quartimax
6- Equimax

1- Factor Analysis
2- Data Envelopment Analysis

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.853
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	1.374E3
	Df	136
	Sig.	.000

شکل ۴) مقدار آزمون کیزر مایر و بارتلت بر اساس نرم افزار SPSS

۴- شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری

شاخص پایش توانمندی فناوری، شاخصی ترکیبی می باشد که جهت کمک به سیاست گذاران جهت اتخاذ سیاست های مناسب علم و فناوری ایجاد شده است. شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری، به کشورها این امکان را می دهد تا خود را با سایر کشورها مورد مقایسه قرار داده و از آن طریق بتوانند سیاست های مناسب تری را به مرحله اجرا بگذارند. عناصر مختلفی در تعیین میزان توانمندی فناورانه یک کشور مؤثر می باشد و در این بین یک شاخص کلی می تواند به شکل ساده تری یک پایش را نسبت به شاخص های مختلف انجام دهد.

همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می شود شاخص ترکیبی توانمندی فناوری در سه بعد اصلی زیرساخت توسعه فناوری، توانمندی نوآوری و کیفیت سرمایه گذاری تعریف شده است. بعد زیرساخت توسعه فناوری از ۱۰ شاخص تشکیل شده است که هر کدام وزن های مخصوص به خود را دارند. شاخص زیر ساخت فناوری به طور عمده متشکل از شاخص های مرتبط با مهارت های انسانی، فناوری اطلاعات و ارتباطات به همراه دو شاخص سرانه تولید ناخالص ملی و الکتریسیته می باشد.

جدول ۵) ماتریس چرخش یافته عوامل در تحلیل عاملی

عوامل	شاخص		
	۳	۲	۱
نرخ ناخالص ثبت نام در تحصیلات عالی	۰,۰۰۹	۰,۲۲۹	۰,۸۵۴
سرانه مصرف الکتریسیته	۰,۱۷۳	۰,۳۷۴	۰,۷۹۲
سرانه تعداد مقالات علمی	۰,۲۱۶	۰,۴۱۴	۰,۷۸۹
سرانه کاربران اینترنت	۰,۳۰۹	۰,۴۱۴	۰,۷۷۶

است. این بدان معناست که در این روش عامل های چرخش یافته ناهمبسته اند و اشتراکات و توانایی باز پدید آوردن ماتریس همبستگی اصلی با تحلیل عاملی اولیه یکسان است. گرچه در برخی از موارد، با عامل های متعامد نمی توان به ساختار ساده دست یافت. هدف واریماکس به حداکثر رسانیدن مجموع واریانسهای بارهای مجذور شده بر روی ستون های ماتریس عاملی است [۳۱، ۳۲].

همچنین مقدار آزمون کیزر مایر^۱ برای داده های محاسبه شده در تحقیق برابر با ۰,۸۵۳ می باشد لذا با توجه به اینکه به نظر نوروسیسی^۲ مقدار آزمون کیزر مایر بالاتر از ۰,۷ باشد نشان دهنده داده های مناسب برای تحلیل عاملی است [۳۳، ۳۴]. بنابراین مقدار ۰,۸۵۳ برای آزمون کیزر مایر نشانگر مناسب بودن داده ها برای تحلیل عاملی می باشد. خروجی نرم افزار اس.پی.اس.اس، آزمون کیزر مایر در شکل ۴ آورده شده است. تعداد کل شاخصها ۱۷ عدد می باشد که پس از انجام آزمون تحلیل عاملی این ۱۷ شاخص در سه دسته با بارهای عاملی مختلف قرار گرفتند. جدول ۴ نشان دهنده بارهای عاملی هر یک از ابعاد می باشد.

ابعاد مورد نظر در این تحقیق که از طریق تحلیل عاملی بدست آمده به علت تشابه شاخص ها در هر بعد به ترتیب به عنوان زیرساخت های توسعه فناوری، توانمندی نوآوری و کیفیت سرمایه گذاری نامگذاری شده اند. در مورد وزن شاخصها با توجه به مبحث مقیاس سازی در روش تحلیل عاملی، از بارعاملی به عنوان ضریب اهمیت شاخصها استفاده شده است. نتایج حاصل از ماتریس چرخش یافته برای شاخصها در آزمون تحلیل عاملی در جدول ۵ آمده است. بر اساس وزن دهی انجام شده در تحلیل عاملی و طبقه های عاملی بوجود آمده، شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری بدست آمده است، که در ادامه به آن اشاره می شود.

جدول ۴) وزن استخراج شده از تحلیل عاملی برای ابعاد

عامل	۱	۲	۳
وزن	۰,۵۰	۰,۲۹	۰,۲۱

KMO and Bartlett's Test

است. این بعد توانایی یک کشور در انتقال و جذب فناوری را نیز نمایش می دهد. آنچه در روند این سه بعد مشهود است حرکت منطقی از زیرساخت ها به سمت بازارهای سرمایه گذاری است به نحوی که تا حد زیادی نمایانگر چرخه ایده تا بازار در حوزه نوآوری فناوری می باشد.

از ویژگی های شاخص پایش توانمندی فناوری نسبت به شاخص های مشابهی چون شاخص شاخص ظرفیت علم و فناوری موسسه رند [۱۸]، شاخص توانمندی فناوری آرکو [۱]، شاخص دستیابی به فناوری یو ان دی پی [۱۵] که به طور ویژه به مقوله ارزیابی سطح توانمندی فناوری کشورها می پردازند، می توان به بررسی ابعاد بیشتری از فناوری با توجه به مورد نظر قرار دادن تعداد شاخص های بیشتر اشاره نمود. همچنین استفاده از روش تحلیل عاملی برای وزن دادن شاخص ها و ابعاد از ویژگی های دیگر این شاخص قلمداد می شود. به ویژه این نوع وزن دهی از آنجا که اعمال نظر نویسندگان را نسبت به وزن شاخص ها و ابعاد حداقل می کند، می تواند از جهت گیری های ناشی از دیدگاه نویسندگان جلوگیری کند و توانایی ارزیابی دقیق تر وضعیت توانمندی فناوری کشورها به ویژه کشورهای در حال توسعه را داشته باشد. همچنین این شاخص در مقایسه با شاخص های اقتصادی و صنعتی چون رقابت پذیری جهانی مجمع جهانی اقتصاد [۱۰، ۱۱]، شاخص عملکرد رقابت صنعتی یونیدو [۱۲، ۱۳، ۱۴] شاخص اقتصاد دانش بانک جهانی [۱۶، ۱۷]، تمرکز بیشتری بر توانمندی فناوری داشته و سعی دارد ابعاد بیشتری را مورد سنجش قرار دهد.

جدول ۶) ابعاد و وزن های شاخص ها

ابعاد	شاخص	وزن
زیر ساخت توسعه فناوری (۰،۵)	نرخ ناخالص ثبت نام در تحصیلات عالی	۰،۸۵۴۰۴۱۶
	سرانه مصرف الکترونیسته	۰،۷۹۲۸۸۹
	سرانه تعداد مقالات علمی	۰،۷۸۹۱۷۳۴
	سرانه کاربران اینترنت	۰،۷۷۶۶۳۷
	سرانه تعداد موبایل و خط تلفن	۰،۷۶۸۵۹۸۳
	سرانه تولید ناخالص داخلی	۰،۷۶۷۵۵۴
	سرانه تعداد محققان فعال در حوزه تحقیق و توسعه (میلیون نفر)	۰،۷۶۱۸۱۳۱
	هزینه آموزش	۰،۶۹۷۱۲۹۶

سرانه تعداد موبایل و خط تلفن	۰،۷۶۸	۰،۱۳۳	۰،۴۰۴
سرانه تولید ناخالص داخلی	۰،۷۶۷	۰،۳۶۴	۰،۳۶۴
سرانه تعداد محققان فعال در حوزه تحقیق و توسعه (میلیون نفر)	۰،۷۶۱	۰،۵۲۸	۰،۱۶۳
هزینه آموزش	۰،۶۹۷	-۰،۰۹۱	-۰،۰۳۵
نرخ با سواد	۰،۶۷۸	۰،۱۱۱	۰،۱۷۹
سرانه کامپیوتر شخصی	۰،۶۶۲	۰،۴۵۵	۰،۴۷۴
تعداد پتنت در اداره ثبت پتنت امریکا	۰،۴۴۴	۰،۷۶۱	۰،۰۷۷
تعداد پتنت های ثبت شده در اداره پتنت هر کشور	۰،۱۷۱	۰،۷۵۸	-۰،۱۸۸
سهم ارزش افزوده تولیدی صنایع سطح بالا و متوسط (% کل ارزش افزوده)	۰،۲۵۷	۰،۷۵۶	۰،۱۷۷
نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به تولید ناخالص داخلی	۰،۶۱۴	۰،۶۶۱	۰،۰۸۳
سهم صادرات صنایع با فناوری بالا از کل صادرات	-۰،۰۸۱۴	۰،۶۳۹	۰،۳۲۹
سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به داخل	۰،۱۸۴	۰،۰۴۲۶	۰،۹۳۸
سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به بیرون	۰،۲۴۳	۰،۱۰۹	۰،۹۲۳

همانگونه که در جدول ۷ مشاهده می شود وزن های اعمال شده به ابعاد شاخص ترکیبی توانمندی فناوری که بر اساس تحلیل عاملی بدست آمده است، حکایت از اهمیت بسیار زیاد بعد زیر ساخت فناوری نسبت به دو بعد دیگر دارد. این بعد با وزن ۰،۵ از اهمیتی ویژه برخوردار می باشد. همچنین بعد دوم که تحت عنوان توانمندی نوآوری قلمداد می شود، کمی با اهمیت تر از بعد کیفیت سرمایه گذاری است.

بعد توانمندی نوآوری شامل ۵ شاخص است که مشتمل بر شاخص های پتنت، صنایع سطح بالا و سهم مخارج تحقیق و توسعه می باشد. در شاخص های بعد توانمندی نوآوری باید به این نکته توجه نمود که شاخص های مذکور توانمندی نوآوری را برای آن بخش هایی از فرآیند نوآوری که دانش ضمنی در آن بیشتر است، کمتر مورد سنجش قرار می دهد. همچنین در بعد کیفیت سرمایه گذاری میزان سرمایه گذاری خارجی روبره داخل و رو به خارج کشورها که نمادی از میزان قدرت یک کشور در جذب سرمایه های خارجی و سرمایه گذاری در کشورهای دیگر است به نمایش گذاشته شده

رتبه های انتهایی قرار می گیرند. باید اشاره کرد که کشورهای که در دسته اقتصادهای بزرگ قرار می گیرند دارای توانایی های ویژه‌ای در خلق فناوری‌های جدید و بهره‌گیری از آن می باشند. البته باید اشاره نمود این کشورها دارای جمعیت نسبتاً زیادی هستند، به همین جهت شاخص- های سرانه برای برخی از این کشورها چون روسیه، چین و هند مقدار کمی می شود که در رتبه‌های این کشورها در شاخص های ترکیبی اثرگذار است. می توان چنین مشکلی را در شاخص های ترکیبی ارائه شده در مدل های بین‌المللی به وضوح مشاهده نمود که توانمندی کشورهای چین و روسیه در مقایسه با کشورهای کوچک ضعیف‌تر ارزیابی می- شود. سعی شده است در این مدل با تقسیم بندی کشورها به سه دسته این مشکل کم رنگ تر شود.

در کشورهای با اقتصاد متوسط همانگونه که در جدول ۷ قابل مشاهده است، سوئد، فنلاند و نروژ در رتبه های اول قرار دارند. در ۲۳ کشور حاضر در اقتصاد متوسط کره جنوبی، هلند، استرالیا و مکزیک دارای تولید ناخالص داخلی بالایی می‌باشند. در این دسته، کشورها به دو بخش کشورهای نوآور دنباله‌رو از اقتصادهای برتر و کشورهای تطابق پذیر با فناوری های جدید و متوسط تقسیم می شوند. کشور پرتغال آخرین کشور از گروه کشورهای نوآور دنباله رو در دسته کشورهای با اقتصاد متوسط می باشند.

۰.۶۷۸۰۷۳۸	نرخ با سواد	
۰.۶۶۲۳۳۴۳	سرانه کامپیوتر شخصی	
۰.۷۶۱۷۱۶۲	تعداد پتنت ثبت شده در اداره ثبت پتنت امریکا	توانمندی نوآوری (۰.۲۹)
۰.۷۵۸۱۲۷۴	تعداد پتنت های ثبت شده در اداره ثبت پتنت هر کشور	
۰.۷۵۶۱۴۴۴	سهم ارزش افزوده تولیدی صنایع با فناوری بالا و متوسط (% کل ارزش افزوده)	
۰.۶۶۰۹۰۵۲	نسبت هزینه های تحقیق و توسعه به تولید ناخالص داخلی	
۰.۶۳۸۹۳۴۳	سهم صادرات صنایع با فناوری بالا از کل صادرات	
۰.۹۳۸	سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به داخل	کیفیت سرمایه گذاری
۰.۹۲۳	سرانه سرمایه گذاری مستقیم خارجی رو به بیرون	(۰.۲۱)

۵- رتبه بندی کشورها

۷۰ کشور بر اساس شاخص پیش توانمندی فناوری در سال ۲۰۰۹ مورد ارزیابی قرار گرفتند. جهت رتبه بندی کشورها، ابتدا کشورها بر اساس میزان تولید ناخالص داخلی به سه دسته کشورهای با اقتصاد بزرگ، متوسط و کوچک تقسیم شدند. دلیل این دسته بندی از کشورها وجود شرایط متفاوت میان این اقتصادها می باشد. عموماً کشورهای حاضر در دسته اقتصادهای بزرگ کشورهایی با جمعیت نسبتاً زیاد می باشند که مطمئناً شاخص های سرانه رتبه این کشورها را دچار افت می‌نماید. ۱۲ کشور حاضر در دسته کشورهای با اقتصاد بزرگ بنابر گزارش بانک جهانی [۱۹] در سال ۲۰۰۷ بالغ بر ۵۳ درصد جمعیت جهان را تشکیل می دهند.^۱ به جهت رفع چنین مشکلی که عموماً در شاخص های ترکیبی مشاهده می- شود این دسته بندی بر اساس تولید ناخالص داخلی صورت گرفت. همچنین باید به این نکته نیز اشاره کرد که به علت وجود انباشت سرمایه در این کشورها برخی قابلیت های ویژه برای توسعه فناوری های نوین و پرهزینه در این کشورها وجود دارد.

بر اساس آن چه در جدول ۷ اشاره شده است در کشورهای با اقتصاد بزرگ ایالات متحده آمریکا رتبه اول را کسب نموده است و ژاپن، کانادا و انگلستان در رتبه های بعدی قرار دارند. همچنین در بین کشورهای با اقتصاد بزرگ چین و هند در

۱ - جمعیت ۱۲ کشور حاضر در اقتصادهای بزرگ برابر ۳ میلیارد و پانصد و چهل و نه میلیون نفر در سال ۲۰۰۷ گزارش شده است [۱۹].

جدول (۷): دسته بندی کشورها بر اساس رتبه بندی شاخص پایش توانمندی فناوری در اقتصادهای بزرگ، متوسط و کوچک

رتبه	کشورهای با اقتصاد بزرگ	تولید ناخالص داخلی	نمره شاخص پایش توانمندی فناوری	رتبه	کشورهای با اقتصاد متوسط	تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	نمره شاخص پایش توانمندی فناوری	رتبه	کشورهای با اقتصاد کوچک	تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	نمره شاخص پایش توانمندی فناوری
۱	ایالات متحده آمریکا	۱۳۸۴۰	۶,۴۹۴۰۸	۱	سوئد	۴۵۵,۳	۷,۷۴۷۸۸	۱	سنگاپور	۱۶۱,۳	۵,۱۷۰۴۵
۲	ژاپن	۴۳۸۴	۵,۱۵۴۹۰۴	۲	فنلاند	۲۴۵	۷,۴۰۷۸۲۵	۲	نیوزلند	۱۲۸,۱	۳,۹۰۷۸۴
۳	کانادا	۱۴۳۲	۵,۰۳۰۰۳۸	۳	نروژ	۳۹۱,۵	۷,۲۵۸۰۰۳	۳	اسرائیل	۱۶۱,۹	۳,۲۸۲۶
۴	بریتانیا	۲۷۷۳	۴,۵۰۸۳۹۹	۴	سوئیس	۴۲۳,۹	۶,۲۸۶۳۶۷	۴	اسلوانی	۴۶,۰۸	۲,۴۴۴۰۴
۵	آلمان	۳۳۲۲	۴,۱۷۶۳۶۴	۵	دانمارک	۳۱۱,۹	۶,۰۹۲۰۰۴	۵	استونی	۲۱,۲۸	۱,۸۹۰۵۶
۶	فرانسه	۲۵۶۰	۳,۵۷۷۵۴۴	۶	کره جنوبی	۹۵۷,۱	۵,۵۰۳۷۷	۶	مجارستان	۱۳۸,۴	۱,۲۶۸۳۶
۷	ایتالیا	۲۱۰۵	۲,۰۵۰۸۴۳	۷	هلند	۷۶۸,۷	۴,۸۲۹۶۸۹	۷	چک	۱۷۵,۳	۰,۸۴۸۵۱
۸	اسپانیا	۱۴۳۹	۱,۶۳۸۵۱۹	۸	هنگ کنگ	۲۰۶,۷	۴,۵۸۸۷۷۷	۸	اسلواکی	۷۴,۹۹	۰,۴۰۸۹۳
۹	روسیه	۱۲۸۶	-۰,۰۸۵۶۷	۹	ایرلند	۲۵۸,۶	۴,۳۵۱۱۰۸	۹	مالزی	۱۸۶,۵	-۰,۱۵۷۳۸
۱۰	برزیل	۱۳۱۴	-۲,۰۵۸۲۹	۱۰	استرالیا	۹۰۸,۸	۳,۹۴۸۲۱۸	۱۰	بلغارستان	۳۹,۶۱	-۰,۸۱۳۰۴
۱۱	چین	۳۲۵۱	-۲,۵۴۶۷۱	۱۱	اتریش	۳۷۳,۹	۳,۶۶۶۷۰۲	۱۱	رومانی	۱۶۶	-۱,۵۰۳۹۹
۱۲	هند	۱۰۹۹	-۴,۵۰۹۷۷	۱۲	بلژیک	۴۵۳,۶	۳,۴۹۹۴۵۴	۱۲	شیلی	۱۶۳,۸	-۱,۵۰۷۵۵
				۱۳	یونان	۳۱۴,۶	۰,۷۱۴۳۴۸	۱۳	کاستاریکا	۲۶,۲۴	-۱,۹۴۸۲۲
				۱۴	پرتغال	۲۲۳,۳	۰,۵۵۸۴۵۷	۱۴	اردن	۱۶,۰۱	-۱,۹۶۲۶۹
				۱۵	لهستان	۴۲۰,۳	-۰,۰۰۹۷۲	۱۵	اروگوئه	۲۲,۹۵	-۲,۲۲۸۷۳
				۱۶	آرژانتین	۲۶۰	-۱,۲۴۱۳	۱۶	تونس	۳۵,۰۱	-۲,۲۵۵۹۵
				۱۷	تایلند	۲۴۵,۷	-۱,۲۷۹۷۱	۱۷	جامائیکا	۱۱,۲۱	-۲,۳۲۹۵۳
				۱۸	مکزیک	۸۹۳,۴	-۱,۷۶۶۵۹	۱۸	کلمبیا	۱۷۱,۶	-۲,۴۴۱۸۸
				۱۹	ونزوئلا	۲۳۶,۴	-۲,۰۴۴۵۴	۱۹	پاناما	۱۹,۷۴	-۲,۴۴۲۵۵
				۲۰	ایران	۲۹۴,۱	-۲,۲۳۳۰۳	۲۰	فیلیپین	۱۴۴,۱	-۲,۸۴۱۰۸
				۲۱	ترکیه	۶۶۳,۴	-۲,۴۶۱۱۲	۲۱	بولیوی	۱۳,۱۹	-۳,۱۹۰۸۴
				۲۲	آفریقا جنوبی	۲۸۲,۶	-۲,۵۵۵۸۴	۲۲	پرو	۱۰۹,۱	-۳,۴۱۱۹۳
				۲۳	اندونزی	۴۳۲,۹	-۴,۴۱۵۶۹	۲۳	مصر	۱۲۷,۹	-۳,۴۵۳۰۷
				۲۴				۲۴	مراکش	۷۳,۴۳	-۳,۶۰۶۶۵
				۲۵				۲۵	الجزایر	۱۳۱,۶	-۳,۸۲۱۵۱
				۲۶				۲۶	وینتام	۷۰,۰۲	-۳,۸۴۰۳۷
				۲۷				۲۷	اکوادور	۴۴,۱۸	-۳,۹۸۸۳
				۲۸				۲۸	کنیا	۲۹,۳	-۴,۱۳۴۸۳
				۲۹				۲۹	سوریه	۳۷,۷۶	-۴,۳۱۹۳۱
				۳۰				۳۰	گواتمالا	۳۳,۶۹	-۴,۴۰۲۷۱
				۳۱				۳۱	سريلانكا	۳۰,۰۱	-۴,۴۵۰۱۹
				۳۲				۳۲	نیکاراگوئه	۵,۷۲۳	-۴,۶۲۷۸
				۳۳				۳۳	سنگال	۱۱,۱۲	-۵,۱۸۷۰۲
				۳۴				۳۴	بنگلادش	۷۲,۴۲	-۵,۳۵۵۲۳
				۳۵				۳۵	کامرون	۲۰,۶۵	-۵,۴۰۸۸۷

در کشورهای با اقتصاد کوچک ۳۵ کشور قرار دارند. در این بین، سه کشور اول در این دسته یعنی سنگاپور، نیوزلند و رژیم اشغالگر قدس دارای توانمندی فناوری بالایی می باشند. همچنین کشورهای اسلوانی، استونی، مجارستان، چک و اسلواکی در زمره کشورهای نوآور دنباله رو در حوزه فناوری شناخته شده و توانمندی های فناوری قابل توجهی در برخی بخش ها دارند. در انتهای این دسته کشورهایی چون سنگال، بنگلادش و کامرون قرار می گیرند که کشورهایی عقب مانده در حوزه توانمندی های فناوری تلقی می شوند.

۶- بررسی وضعیت ایران در شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری ۲۰۰۹

در شاخص پایش توانمندی فناوری در سال ۲۰۰۹ ایران به جهت حجم تولید ناخالص داخلی در زمره کشورهای با اقتصاد متوسط قرار می گیرد. در میان ۲۳ کشور با اقتصاد متوسط که در گزارش مورد بررسی قرار گرفته است، ایران رتبه بیستم را در مجموع سه بعد مورد بررسی به دست آورده است. همچنین به تفکیک ابعاد، ایران رتبه بیستم را در زیرساخت توسعه فناوری و با نمره ۳،۳۳- به دست آورده است. با توجه به جایگاه و رتبه ایران در این بعد می توان وضعیت زیر ساخت های توسعه فناوری در ایران را در وضعیت متوسط قلمداد نمود. به طور کلی ایران در شاخص های مرتبط با زیر ساخت توسعه فناوری حالتی انطباقی دارد و جهت توسعه بیشتر توانمندی های فناورانه خود نیازمند ارتقا زیر ساخت ها، چه در حوزه توانمندی های انسانی و چه در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات است. البته باید اشاره کرد که بعد مذکور در مجموع با جایگاه ایران در رتبه بندی نهایی شاخص ترکیبی پایش جهانی توانمندی فناوری همخوانی دارد و با کشورهای همتراز ایران برابری می کند.

در بعد توانمندی نوآوری، ایران بهترین رتبه خود را در میان سایر ابعاد بدست آورده است که نمایانگر توانمندی کشور در ایجاد نوآوری های فناورانه تا قبل از مرحله تجاری سازی می باشد. ایران در این بعد با کسب نمره ۱،۳۱۴- رتبه شانزدهم را در میان کشورهای با اقتصاد متوسط بدست آورده است. وضعیت ایران در بعد توانمندی نوآورانه بیانگر شرایط نسبتاً مناسب ایران در این بعد نسبت به کشورهای همتراز خود چون ترکیه، آفریقای جنوبی، لهستان، آرژانتین و ونزوئلاست. همچنین ایران در صورت تقویت صادرات فناوری های پیشرفته خود که مستلزم طی فرآیند های مناسب تجاری سازی و ارتباطات متقابل با کشورهای دیگر است، ظرفیت زیادی در ارتقاء خود در بعد توانمندی های نوآورانه دارد.

در بعد کیفیت سرمایه گذاری، ایران با کسب نمره ۰،۸۳- در رتبه انتهایی کشورهای با اقتصاد متوسط قرار گرفته است. وضعیت نامناسب ایران در این شاخص نمایانگر وضعیت نامناسب ایران در همکاری های بین المللی در حوزه فناوری است. در مورد اثرات سرمایه گذاری مستقیم رو به داخل در افزایش توانمندی نوآورانه، چنگ و لین (۲۰۰۴) معتقدند که سرمایه گذاری مستقیم رو به داخل در سه مسیر، توانمندی ها نوآورانه را افزایش می دهند [۳۵].

ا. شرکت های داخلی می توانند در باره طراحی محصولات و فرآیند های جدید آگاهی کسب کنند و ایجاد نوآوری های جدید را تسریع ببخشند.

ii. سرمایه گذاری مستقیم روجه داخل می تواند به شرکتهای محلی از طریق جریان مالی بازار کار، سرریز داشته باشد.

iii. سرمایه گذاری مستقیم رو به داخل می تواند یک اثر نمایشی داشته باشد. همچنین دسترسی به محصولات خارجی در بازار داخلی می تواند خلاقیت شرکت های محلی عمومی را برای نوآوری ارتقا ببخشد.

با توجه به اثرات سرمایه گذاری مستقیم رو به داخل بر توانمندی نوآورانه که در بالا اشاره شد و با توجه به جایگاه ایران در حوزه توانمندی های فناورانه، مباحث مرتبط با سرمایه گذاری مستقیم رو به داخل جهت افزایش توانمندی های نوآورانه کشور و جذب فناوری های پیشرفته و جدید حائز اهمیت می باشد. همچنین سرمایه گذاری های مستقیم رو به خارج

نمایانگر وضعیت کشورها در ارتباطات فناورانه خود با سایر کشورها و صادرات و تجاری سازی فناوری های بومی می باشد که با توجه به جایگاه ایران در این بعد می توان ضعف عمده ایران را در توانمندی های فناورانه در مباحث مرتبط با ارتباطات بین المللی در حوزه تجارت فناوری و تجاری سازی دستاوردهای فناورانه دانست. مطمئناً با اتخاذ سیاست های مناسب علم و فناوری در این حوزه، می توان توانمندی های فناورانه کشور را ارتقا بخشید.

به طور کلی با توجه به نمره ۲,۲۳- و رتبه بیستم ایران در شاخص ترکیبی پایش توانمندی فناوری که حاصل نمرات بدست آمده در ابعاد با توجه به وزن های هر کدام می باشد، می توان گفت که ایران توانایی جهشی قابل توجه در توانمندی فناوری را داراست. البته این جهش در بستری از سیاست های مناسب جهت تقویت همه جنبه های توسعه توانمندی های فناوری به ویژه حوزه تجاری سازی و صادرات دستاوردهای فناورانه محقق می شود. جدول ۸ نمایانگر وضعیت ایران در شاخص پایش توانمندی فناوری در سال ۲۰۰۹ می باشد.

جدول ۸) وضعیت ایران در شاخص پایش توانمندی فناوری ۲۰۰۹

رتبه در میان کشورهای با اقتصاد متوسط	نمره	نمره و رتبه/شاخص و ابعاد
۲۰	-۲,۲۳	شاخص ترکیبی پایش جهانی توانمندی فناوری
۲۰	-۳,۳۳	بعد زیر ساخت توسعه فناوری
۱۶	-۱,۳۱۴	بعد توانمندی نوآوری
۲۳	-۰,۸۳	بعد کیفیت سرمایه گذاری

۷- نتیجه گیری

شاخص های ترکیبی در زمینه ارزیابی توانمندی فناوری می تواند ارائه کننده تصویری کلی از وضعیت توانمندی فناوری کشورهای مختلف برای بررسی های دقیق تر و تخصصی تر باشد و به سیاست گذاران، بنگاهها و دانشمندان و تئوری پردازان کمک رساند. البته باید به این نکته توجه ویژه داشت که شاخص های ترکیبی دارای نقص هایی نیز هست که باید به آنها توجه ویژه نمود، که می توان از مهمترین آنها به موارد ذیل اشاره کرد:

- I. محدودیت داده ها برای کشورهای مختلف به ویژه کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته.
- II. ارتباط منطقی بین تعداد کشورهای مورد بررسی و تعداد شاخص ها که موجبات حذف برخی کشورها و برخی شاخص ها را فراهم می سازد.
- III. عدم توانایی در سنجش ابعاد بسیار متنوع از توانمندی فناوری به علت محدودیت های داده.
- IV. عدم توانایی در سنجش کامل ابعاد ضمنی توانمندی فناوری به علت محدودیت های شاخص های کمی.

نتایج حاصل از شاخص پایش توانمندی فناوری برای اولین بار توسط انجمن مدیریت تکنولوژی ایران در قالب گزارش پایش جهانی توانمندی فناوری ۲۰۰۹ منتشر گردیده است. مطمئناً این شاخص نیز مانند سایر شاخص های ترکیبی در این حوزه نقص هایی دارد ولی آن چه در این شاخص ترکیبی جدید سعی شده است به آن توجه شود، اختصاص وزن های

منطقی تر و بر اساس روش های آماری، توجه ویژه به کشورهای در حال توسعه، در نظر گرفتن زنجیره ایده تا بازار در توسعه فناوری و ارائه شاخصی ترکیبی و بین المللی برای اولین بار از طرف کشورهای در حال توسعه می باشد. این گزارش در کنار سایر مدل های بین المللی مرتبط با ارزیابی توانمندی فناوری می تواند منشا اثر در سیاست های علم و فناوری در تمامی کشورهای دنیا فارغ از میزان توسعه یافتگی آنها باشد. مطمئناً پرداخت بیشتر به بسترهای مفهومی، افزایش ابعاد مورد بررسی و ارتباط برقرار نمودن میان ابعاد فناوری و سایر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در تحقیقات آینده می تواند به غنای چنین گزارش هایی بیفزاید. همچنین امید است با افزایش همکاری های بین المللی در زمینه طراحی مدل های ارزیابی توانمندی فناوری و رفع محدودیت های داده ای به خصوص در کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته مسیر ارزیابی های دقیق تر و برای کشورهای بیشتر در حوزه توانمندی فناوری فراهم شود.

سپاسگذاری

در اینجا لازم است از کمک های شایان هیأت مدیره انجمن مدیریت فناوری ایران که در تمام مسیر این پژوهش ملی و بین المللی همراه ما بودند، تشکر ویژه نمایم. همچنین از زحمات مهندس ناصر نوروزی و خانم ها مونا محمدی و صنم السادات فنودی در جهت انجام هر چه بهتر این پژوهش تشکر ویژه می نمایم.

References

منابع

- [1]. Archibugi, D., Coco, A., 2004; "A New Indicator of Technological Capabilities for Developed and Developing Countries"; *World Development*; 32(4), pp. 629-654.
- [2]. Kim, L., 1997; *Imitation to Innovation: The Dynamics of Korea's Technological Learning*; Harvard Business School Press, Harvard.
- [3]. Romijn, H., 1999; *Acquisition of Technological Capabilities in Small Firms in Developing Countries*; Macmillan Press, Basingstoke.
- [4]. Lall, S., 1992; "Technological capabilities and industrialization"; *World Development* 20, 165-186.
- [5]. Grossman, G.M., Helpman, E., 1991; *Innovation and Growth in the Global Economy*; The MIT Press, Cambridge, MA.
- [6]. Coe, D., Helpman, E., 1995; "International R&D spillovers" *European Economic Review* 39, 859-887.
- [7]. Arundel, A., Garrelfs, R., 1997; "Innovation measurement and policies"; European Commission, Brussels, *EIMS publication* no. 50.
- [8]. Archibugi, D., Denni, M., Filippetti, A., 2009; "The technological capabilities of nations: The state of the art of synthetic indicators"; *Technological Forecasting & Social Change* 76, PP 917-931.
- [9]. Iranian Association For Management Of Technology (IRAMOT), 2009; *World Technological Capability Monitoring (WTCM)*; Tehran; www.iramot.ir.
- [10]. World Economic Forum (WEF), 2008; *The Global Competitiveness Report 2008-2009*; Geneva, Printed and bound in Switzerland by SRO-Kundig.
- [11]. World Economic Forum (WEF), 2001; *The Global Competitiveness Report*; Oxford University Press; New York.
- [12]. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 2002; *Industrial Development Report 2002-2003, Competing through Innovation and Learning*; Vienna, <http://www.unido.org>.
- [13]. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). 2004; *Industrial Development Report 2004, Industrialization, Environment and the Millennium Development*

Goals in Sub-Saharan Africa, The new frontier in the fight against poverty; <http://www.unido.org>.

[14]. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), 2009; *Industrial Development Report 2009, Breaking In and Moving Up: New Industrial Challenges for the Bottom Billion and the Middle-Income Countries;* <http://www.unido.org>.

[15]. United Nations Development Program (UNDP), 2001; *Human Development Report 2001, Making New Technologies Work for Human Development;* Oxford University Press; New York; <http://www.undp.org>.

[16]. World Bank institute, 2008; *Measuring Knowledge in the World Economies;* Washington, DC, www.worldbank.org.

[17]. World Bank institute, 2009; *Measuring Knowledge in the World Economies;* Washington, DC, www.worldbank.org.

[18]. Wagner, C.S., Brahmakulam, I.T., Brian, A., Jackson, A., Wong, T.Y., 2001; "Science and Technology Collaboration: Building Capacity in Developing Countries"; *RAND Corporation, Washington DC, Document No: MR-1357.0-WB*.

[19]. World Bank, 2009; *World Development Indicator;* Washington, DC, <http://www.worldbank.org>.

[20]. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), 2008; *World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge;* New York and Geneva.

[21]. Moon, H., Lee, J., 2005; "A fuzzy set theory approach to national composite S&T indices"; *Scientometrics* 64 (1), PP 67–83.

[22]. Chinaprayoon, C., 2007; "Science, Technology and Innovation Composite Indicators For Developing Countries"; Master Of Science In Public Policy In The School Of Public Policy, Georgia Institute Of Technology.

[23]. United Nations Development Program (UNDP), 2007; *Human Development Report 2007-2008, Fighting climate change: human solidarity in a divided world;* Palgrave Macmillan, Houndmills, <http://www.undp.org>.

[24]. Furman, J., Porter, M., Stern, S., 2002; "The Determinants of National Innovative Capacity" *Research Policy*, pp 899 – 933.

[25]. Porter, M., Stern, S., 2000; "Measuring the 'Ideas' Production Function: Evidence from International Patent Output"; *NBER Working Paper* No. 7891. Massachusetts: National Bureau of Economic Research.

[26]. Ulku, H., 2004; "R&D, Innovation, and Economic Growth: an Empirical Analysis"; *IMF Working Paper*. International Monetary Fund.

[27]. U.S. Patent And Trademark Office (USPTO), 2008; *Extended Year Set - Historic Patents By Country, State, and Year Utility Patents;* Washington DC, Retrieved from <http://www.uspto.gov> on September 2009.

[28]. Nardo, M., Saisana, M., Saltelli, A., Tarantola, S., 2005; *Tools for Composite Indicator building;* European commission; Italy, <http://farmweb.jrc.cec.eu.int/ci/bibliography.htm>.

[29]. OECD, 2008; *Handbook on Constructing composite Indicators: Methodology and user Guide,* www.oecd.org/publishing/corrigenda.

[30]. Kline, p., 2000; *An Easy Guide to Factor analysis;* Routledge, Canada.

[31]. Kline, P., 1994; *An easy guide to factor analysis.* Routedge; London.

[32]. Kaiser, H.F., 1958; "The Varimax Criterion For Analytic Rotation In Factor Analysis"; *Psychometrika* 23, pp 187-200.

[33]. Norusis. M.J., 1986; *The SPSS Guide to Data Analysis.* Rush-Presbyterian-St Luke Medical Centre U.S.A.

[34]. De Vaus, D., (2002). *Surveys in social research,* Routledge, Australia.

[35]. Cheung, K; Lin, P. 2004; "Spillover effects of FDI on innovation in China: Evidence from the Provincial Data"; *China Economic Review* 15,pp 25 – 44.